Teodor COTELNIC
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

RUSIFICAREA BASARABIEI SUB DOMINAȚIA ȚARISTĂ (1812-1918)

Abstract. After the signing of the Peace Treaty between Russian and Turkish in May 16 (28), 1812 in Bucharest, the land between the Prut and the Nistru (named Bessarabia) which covered an area of 45,360 km^2 being bigger than the territory of the Principality of Moldova from which it was taken, was annexed to Tsarist Russia. If in the first years after the occupation the Russian Empire granted to Bessarabia some autonomy, later the last one was transformed into a Russian province, with all the Russian colonial regime's atrocities.

To create a social base of the tsarism, the Russian Empire introduces on the territory the full Russian provincial administration; for the easier Russification of the native population it was intensified the forced colonization, especially with the allophones. Soon Romanian language was removed from the official institutions, being applied a politics of Russification through administration, school and church.

Keywords: annexation, autonomy, colonization, denationalization, Russification.

1. Karl Marx şi Friedrich Engels despre *Tratatul de pace de la Bucureşti*

În urma semnării Tratatului de pace de la Bucureşti din 16/ 28 mai 1812 între ruşi şi turci, ținutul dintre Prut şi Nistru (numit impropriu în 1813 de țarism *Basarabia*), cu o populație de peste 490 000 de oameni, dintre care 95 la sută erau români moldoveni, cu o suprafață de 45 360 km^2, mult mai mare decât teritoriul Principatului Moldovei de la care a fost răpită, este anexat la Rusia țaristă. Fraudulosul tratat este ilegitim, neloial, săvârşit prin încălcarea principiilor elementare ale dreptului internațional, deoarece Imperiul Otoman ceda teritoriul ce-i aparținea Moldovei, stat vasal şi nu provincie turcească. Citățm în această privință opinia întemeietorului marxism-leninismului, Karl Marx: „Turcia nu putea ceda ce nu-i aparținea, pentru că Poarta Otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăşi recunoscuse acest lucru, când la Karlowitz (1699), presată de poloni să le cedeze Moldo-Valahia, le răspunde că nu are de a face cu vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decât un drept de suveranitate! [1, p. 106].

Cu atât mai mult nu putem să vorbim de Rusia, care nu avea niciun drept să anexeze ce nu-i aparținea. Deşi mai mulți istorici contemporani din fostul imperiu sovietic au abordat tema în cauză, au evitat intenționat să citeze părerile marxiste cu privire

BDD-A19931 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

la ocuparea Basarabiei de către Alexandru I, care a reuşit să acapareze un teritoriu străin ce reprezenta un punct important pentru strategia politică a ţarismului în această regiune a Europei. Cu părere de rău, afirmaţia tendenţioasă fără niciun suport ştiinţific, precum că teritoriul dintre Prut şi Nistru niciodată n-a făcut parte din vechea Moldovă, iar Basarabia nu a aparţinut României, continuă să fie vehiculată şi astăzi în Republica Moldova de unii istorici procomunişti, proruşi sau rusificatori, aşa-numiţi „patrioţi moldovenişti", care încearcă să falsifice istoria Basarabiei. Iată de ce considerăm că şi părerile lui Friedrich Engels – mult mai categorice – sunt binevenite şi merită să fie reproduse aici în întregime: „Dacă pentru cuceririle Ecaterinei şovinismul rus mai găsise unele pretexte – nu vreau să spun justificare, ci scuză –, pentru cuceririle lui Alexandru I nici vorbă nu putea fi de aşa ceva. Finlanda este finlandeză şi suedeză, Basarabia este românească, iar Polonia Congresului – poloneză. Aici nu poate fi vorba de unirea unor neamuri, risipite, care poartă nume de ruşi; aici avem de a face, pur şi simplu, cu un jaf" [2, p. 13].

Din economie de spaţiu nu comentăm citatele de mai sus, aceasta o lăsăm pe seama cititorului.

2. Administraţia ţaristă în teritoriul dintre Prut şi Nistru

După anexarea Basarabiei guvernul ţarist a purces imediat la transformarea teritoriului acaparat într-o provincie specific rusească, promovând pentru atingerea acestui scop o politică vitregă de rusificare (prin administraţie, biserică şi şcoală), de deznaţionalizare a localnicilor basarabeni de origine română prin colonizarea masivă forţată cu populaţie alogenă adusă de aiurea. Noua ocârmuire introduce în ţinut deplina administraţie gubernială rusească, interzice limba moldovenească (recte, română) din toate instituţiile din Basarabia.

Pentru a îmbuna nemulţumirea populaţiei româneşti care-şi părăsea vetrele străbune şi fugea în masă peste Prut, pentru a opri acest exod, stăpânirea rusească a fost nevoită să dea provinciei în primele decenii după anexare un simulacru de autonomie. În rescriptul din 1 aprilie 1816, dat mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Alexandru I scria: „Dorinţa mea este să dau Basarabiei o administraţie care să corespundă cu moravurile, obiceiurile şi legile ei; toate clasele locuitorilor trebuie să aibă drepturi egale în ceea ce priveşte moştenirea strămoşilor" [3, p. 40].

La fel şi primul act legislativ rus din 23 iulie 1812 privind constituirea administraţiei provizorii în Basarabia, semnat de amiralul P. S. Ciceagov, reprezentantul oficialităţilor de la Sankt Petersburg, stipulează că în sistemul administrativ basarabean „actele se vor întocmi în două limbi: rusă şi moldovenească" [4, p. 10]. Dar această lege n-a funcţionat mult. În perioada guvernării în Rusia a împăratului Nicolai I (1825-1855), considerată de unii istorici „o epocă de aur a naţionalismului rus" [5, p. 81], aşa-zisa autonomie din provincie a luat sfârşit. La 29 februarie 1828 Nicolai I a promulgat Regulamentele privind administraţia regiunii acaparate prin care „a fost abolită bruma de autonomie acordată provinciei în baza Regulamentului din 1812 şi 1818" [6, p. 114], iar limba rusă devine singura limbă oficială în sistemul administrativ din Basarabia,

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

numai în caz de necesitate se va traduce în limba moldovenească. În acelaşi timp s-a promovat şi o politică şovină. Din cei 26 de guvernatori civili şi militari ce au activat în această perioadă în Basarabia, numai Scarlat Sturdza era moldovean, iar ceilalţi au fost ruşi sau persoane rusificate [7, p. 3]. La rândul lor, aceştia aduceau în teritoriul basarabean o armată întreagă de oameni de încredere, deşi nu cunoşteau nici limba română, nici legile locale, nici obiceiurile ţării, dar care erau instalaţi în posturi administrative cât mai profitabile. Datele statistice ale recensământului din 1897 al populaţiei Basarabiei încadrate în administraţie, justiţie şi poliţie după limba maternă (la 1897) prezintă următorul tablou: etnicii ruşi, ucraineni şi bieloruşi constituiau 76 %, pe când autohtonii care au declarat limba lor maternă „moldovenească" alcătuiau doar 10,2 %. Mai amănunţit vezi: *Tabelul 1*.

Tabelul 1. *Populaţia Basarabiei încadrată în administraţie, justiţie şi poliţie după limba maternă*, la 1897.

Etnia	Mediul urban		Mediul rural		În total	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Ruşi	1 360	62,0	365	46,8	1 725	58,0
Ucraineni	346	15,8	179	22,9	525	17,7
Bieloruşi	4	0,2	4	0,5	8	0,3
Polonezi	176	8,0	45	5,8	221	7,4
Bulgari	47	2,1	15	1,9	62	2,1
Moldoveni	183	8,3	121	15,5	304	10,2
Germani	14	0,6	13	1,7	27	0,9
Greci	11	0,5	2	0,3	13	0,4
Armeni	9	0,4	1	0,1	10	0,3
Evrei	33	1,5	28	3,6	61	2,1
Alte etnii	9	0,5	7	0,9	16	0,5
În total	**2 192**	**100**	**780**	**100**	**2 972**	**100**

Sursa: Apud Dinu Poştarencu. *Eliminarea în 1828 a limbii române din sistemul administrativ al Basarabiei*, în *Limba Română* [Chişinău], 2012, nr. 5-6, p. 88.

Nici intervenţiile nobililor basarabeni către administraţia rusă de a fi utilizată în regiune limba populaţiei majoritare autohtone [8, p. 17] nu au fost satisfăcute. Iată, de exemplu, răspunsul din 31 ianuarie 1830, dat nobilimii privind utilizarea limbii române în instituţiile publice din Basarabia de către contele M. S. Voronţov, guvernator general al Novorosiei şi Basarabiei: „E cu neputinţă şi nici nu este necesar de a înfăptui toate lucrările în limba moldovenească, dar pentru a-i înlesni pe locuitorii care nu ştiu limba rusă, eu voi interveni chiar acum pe lângă autorităţile superioare în privinţa învoirii de a primi în instituţiile de stat explicaţii verbale şi oricare acte în limba moldovenească, în care să fie permisă întocmirea contractelor şi oricărei afaceri, cu condiţia ca în fiecare instituţie de stat să fie traducători, cărora, pentru traducerea acestor hârtii, reclamanţii le vor plăti pe lângă salariu sau în locul acestuia o anumită sumă de bani" [9, p. 33].

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

În consecință, administrația țaristă a stabilit un termen de șapte ani pentru folosirea limbii române în cadrul instituțiilor publice ale Basarabiei în cazurile încheierii contractelor, depunerii petițiilor şi al altor hârtii cu caracter oficial, iar după expirarea termenului toate documentele urmează să fie prezentate în limba rusă, însoțite de original. Au urmat apoi şi alte decizii, *ucazuri*, *ordonanțe* şi *dispoziții administrative*, dar limba populației majoritare din provincie n-a reuşit să-şi îndeplinească funcția socială. De asemenea şi aşa-zisa autonomie a provinciei n-a reuşit să se confirme.

Deoarece în perioada de după anexare (1812) limba română nu era utilizată în sferele sale substanțiale de funcționare, fiind strâmtorată şi în cele din urmă substituită de cea rusă, a degradat. Ea depindea direct de glotopolitica guvernului țarist. Stagnarea ei evolutivă se explică şi prin faptul că funcționarii ruşi nu cunoşteau româna, iar băştinaşii nu înțelegeau rusa. Vorbind de textele oficiale româneşti, tipărite în acest răstimp la Chişinău, cercetătoarea Lidia Colesnic-Codreanca are perfectă dreptate când conchide că „actele oficiale tipărite în limba română în Basarabia secolului al XIX-lea denotă o realitate sau, mai degrabă, o tendință lingvistică : de dialectizare a limbii române, de apropiere a ei de limba rusă, după cum erau intențiile glotopoliticii ruseşti” [10, p. 189].

Indiferent de faptul dacă textele oficiale erau traduceri sau scrieri originale, vocabularul lor era sărac, poluat cu tot felul de rusisme, majoritatea neadaptate la limba română. Exemplele ce urmează, spicuite la întâmplare din actele administrative ale vremii [11, 12] sunt suficient de concludente. Citățm câteva dintre cele mai frecvente: *ceastnik* „şef al poliției unui sector orăşenesc”, *cilen* „membru”, *cniga* „registru”, *dellă* „dosar”, *donesenie* „pârâ”, *collejschii assesor* „funcționar de clasa a VIII-a”, *collejschii sovetnic* „funcționar de clasa a VI-a”, *gorodnicii* „primar”, *ministerstvă* „minister”, *moldavschii stol* „biroul moldovenesc”, *nadel* „lot de împroprietărire”, *nacealnik* „şef”, *nacialistvo* „ocârmuire”, *oblastea* „regiune”, *Oblastia Bessarabii* „Regiunea Basarabia”, *ostanofcă* „întrerupere”, *perepis* „recensământ”, *predlojănie* „propunere”, *predpesanie* „prescripție”, *prisustvie* „instituție publică”, *pocitovaia cantora* „oficiul poştal”, *poşlinile tamojnii* „taxe vamale”, *rasporeajănia nacealstvei* „dispoziția ocârmuirii”, *slujitel* „slujbaş”, *sovetnik* „consilier”, *statschii sovetnic* „rang civil”, *upravă* „comitet executiv”, *Verhovnîi Sovet* „Consiliul Suprem”, *zasedatel* „membru ales” etc. Mulțimea magistraților şi funcționarilor ruşi ce au invadat administrația, judecătoria şi poliția locală au avut grijă să rusifice, să schilodească şi frumoasele patronime româneşti. Compară: Ioan *Badâcov* (Bădică), Andrei *Cebanov*, Ioan *Chirilov*, Ioan *Dicesculov*, Vasile *Gheorgheianov*, Chiril *Grachilov*, Iacob *Godina*, Gheorghe *Groppa*, Petru *Ignatiev*, Vasile *Lozanov*, Andrei *Delev* (Deliu), Alexandru *Cononov* (Cununǎ) etc.

În fine, administrația rusească instalată în Basarabia în cei 106 ani de ocupație avea un caracter colonial, antiromânesc şi a servit interesele Imperiului țarist în scopul promovării politicii sale în Balcani. Pentru atingerea acestui scop țarismul a urmărit să transforme teritoriul răpit într-o provincie specific rusească, a promovat o politică antiromânească de rusificare forțată a ținutului, de deznaționalizare a elementelor autohtone româneşti.

BDD-A19931 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

3. Colonizarea violentă a Basarabiei cu populaţie alogenă

După ce s-a văzut stăpână pe noul teritoriu acaparat, Rusia a şi început colonizarea lui cu străini aduşi din largul lumii în scopul de a schimba structura demografică a populaţiei, de a transforma populaţia majoritară românească în minoritate naţională, de a înveşnici dominaţia rusă pe această bucată de pământ bogat şi roditor. Prin colonizarea masivă a provinciei ţarismul a reuşit să modifice structura etnică a populaţiei Basarabiei. Astfel, dacă în 1817 – 95 % din populaţia regiunii o alcătuiau românii băştinaşi, apoi în 1897 numărul acestora constituia numai 47,58 % sau cu 47,42 % mai puţin decât în 1812 [13, p. 3]. După calculele cercetătorului ştiinţific Dinu Poştarencu, în 1887 în Basarabia locuiau 8,05 % de ruşi, 19,62 % de ucraineni, 11,79 % de evrei, 2,88 % de turci, 5, 33 % de bulgari, 3,11 % de germani, 47,58 % de români basarabeni şi 1,10 % de alte etnii [14, p. 15].

Pentru a consolida mai mult regimul de ocupaţie în gubernie, guvernul de la Petersburg a majorat considerabil numărul coloniştilor ruşi, ucraineni, cazaci. Imediat după sfârşitul războiului cu Turcia (1806-1812) guvernul ţarist formează din cazacii ucraineni, izgoniţi de Ecaterina II de pe pământurile lor, coloniile semimilitare *Acmonghit*, *Volontiri*, *Starocazacie*, *Nicolaevca*, *Constantinovca*, *Mihailovca*, *Petrovca* cu o populaţie de 11 488 de oameni. În 1826 au fost strămutaţi în Basarabia 20 000 de ţărani din guberniile Cernigov, Poltava, Oriol, Kursk, Kaluga, Tambov şi Reazani. Afară de coloniştii organizaţi, aici veneau şi se stabileau o mulţime de vagabonzi, puşcăriaşi, dezertori, fugari. Fenomenul dat s-a intensificat până într-atât, încât administraţia rusă era nevoită să-i prindă şi să-i trimită (în Rusia) de unde au venit.

Politica de colonizare şi rusificare se realiza prin împărţirea pământului ce aparţinea ţăranilor băştinaşi nobililor ruşi şi celor rusificaţi, fideli ocârmuirii ruse. Ţarismul s-a manifestat foarte darnic faţă de colonişti. Numai în 1812-1835 au fost puse la dispoziţia veneticilor 300 500 de desetine de pământ. Iată câteva nume: contele Karl Nesselrode a primit 10 000 de desetine, generalul Mihail Roler – 3 000, consilierul de stat Constantin Katakazi – 6 000, moştenitorii generalului Kornilovici – 6 000, generalul Ivan Sabaneev – 10 000, principele Volkovski – 10 000, colonelul Karanin – 25 000, generalul Alexandr Benkendorf – 28 000, colonelul Afanasiev – 7 000 de pământ arabil [15, p. 166-168].

În acelaşi timp le-au fost create şi alte înlesniri: scutirea de impozite şi de serviciul militar, sume mari de bani şi materiale de construcţie pentru noile case. Colonizarea şi privilegiile n-au putut să nu lovească în populaţia română băştinaşă. Sub pretextul lipsei de pământ agricol în Basarabia, guvernul rus ademenea cu diferite facilităţi [16, p. 66] zeci de mii de familii ţărăneşti nevoiaşe, pentru a coloniza cu ele regiunile sălbatice, sterpe, insalubre din Caucaz, Amur, Usuriisk şi din alte regiuni ale imperiului.

Colonizarea cu străini a împestriţat sudul Basarabiei cu o mulţime de localităţi cu denumiri eterogene. Fireşte, cele mai frecvente sunt de origine slavă. Avem în vedere, în primul rând, denumirile ruseşti ca: *Kamceatka*, *Krasnoe*, *Dubovka*, *Balka*, *Maloiaroslaveţ*, *Molodovo*, *Nikolaevka*, *Novorossiiskaia*, *Novo-Troiţkoe*, *Petropalovskaia*, *Plahtievka*, *Russkaia Ivanovka*, *Tucikov*, *Semionovka*, *Starokazacie*, *Uspenskoe*, *Vedenskoe*, *Vişiniovka*, *Voznesenskoe*, *Zadunaevka*, *Zviozdocika* etc.

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

Procesul de rusificare s-a răsfrânt negativ şi asupra toponimelor autohtone, tradiționale. Regimul țarist căuta prin acest procedeu să rupă legătura cu denumirile tradiționale bătrâneşti, substituindu-le cu nume rusificate, schilodite, mutilate. Şi aici nu ducem lipsă de exemple: *Bairamcea* a devenit *Nicolaevka-Novorossiskaia*, *Gura-Roşa* a fost rebotezată în *Roşanskaia Rosa*, *Bebei – Volontirovca*, *Alexăndreni – Alexandrovca*, *Românești – Romanovca*, *Tabac – Bolgrad*, *Vădeni – Moldovca* etc.

De asemenea în dauna denumirilor locale erau oficializate denumirile turceşti. Comp.: *Cetatea Albă – Akkerman*, *Oblucița – Ismail*, *Tighina – Bender*, *Frumoasa – Kagul* etc.

Prin schimbarea denumirilor teritoriale din provincie, regimul acvilei bicefale urmărea să şteargă orice urmă a caracterului național românesc din Basarabia. Chiar şi toponimele de origine turco-tătare erau rusificate. Astfel, Erdec-Burno a fost transformat în Utkonosovka, Hagi-Kurda a căpătat denumirea Kamâşovka etc.

Dar, toate strădaniile țariste de a schimba structura etnografică a provinciei prin colonizare şi rusificare nu prea a dat rezultatul dorit. Chiar dacă a scăzut, ponderea populației moldoveneşti rămâne prioritară. Conform datelor recensământului populației Basarabiei din 1897 moldovenii reprezintă 47,58 %, ucrainenii 19,62 %, iar ruşii 8,05 %. Mai amplu vezi: *Tabelul 2*.

Tabelul 2. *Structura etnică a populației Basarabiei conform recensământului din 1897* (în %, potrivit sursei)

Etnia	Populația totală	Populația urbană	Populația rurală
Ruşi	8,05	24,42	5,12
Ucraineni	19,62	15,75	20,31
Bieloruşi	0,13	0,12	0,13
Polonezi	0,6	2,1	0,34
Bulgari	5,33	3,94	5,58
Moldoveni	47,58	14,16	53,55
Germani	3,11	0,72	3,54
Țigani	0,45	0,15	0,5
Evrei	11,79	37,18	7,25
Turci	2,88	0,12	3,38
Alte etnii	0,46	1,34	0,3

Sursa: Apud Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*. Chişinău: CEP USM, 2012, p. 394-395.

4. Consecințele anexării bisericii basarabene la Sinodul rus

Îndată după anexare biserica basarabeană a fost scoasă ilegal de sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei, sub care se afla, şi alipită, contrar oricărei legi canonice, de Biserica Ortodoxă Rusă. Era firesc ca noua episcopie a Chişinăului şi Hotinului în frunte cu ierarhul

BDD-A19931 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, subordonată Sf. Sinod din Petersburg, să capete o organizare bisericească rusească. De la început eparhia se conducea după obiceiurile locale, întrucât nu sunt contrare legilor civile şi bisericeşti ruse. Astfel, la 31 ianuarie 1813 s-a deschis Seminarul Teologic din Chişinău (deşi cu profesori ruşi şi ucraineni); în 1814 Sinodul a aprobat deschiderea pe lângă eparhie a unei tipografii, dar cu multe restricţii (tipărirea cărţilor bisericeşti după ediţiile de la Moscova „cu litere chirilice ruseşti"); în 1817 (sub conducerea nemijlocită a mitropolitului Gavriil) s-a tipărit la Petersburg *Noul Testament*, iar în 1819 *Biblia* întreagă, în româneşte, difuzate în Basarabia, în Moldova din dreapta Prutului, dar şi în Ţara Românească.

După moartea mitropolitului Gavriil (30 martie 1821) scaunul arhiepiscopal din Basarabia a fost ocupat numai de ierarhi ruşi şi ucraineni, care aveau misiunea să proslăvească ţarii ruşi, Sfântul Sinod, să-i rusifice pe băştinaşi, să propage politica colonială totalitară a ţarismului. Necunoscând limba majoritarilor autohtoni, ei nu puteau să aducă în biserică cuvântul lui Dumnezeu în româneşte. Procesul de rusificare a luat amploare mai ales în 1871, când scaunul arhiepiscopal din Basarabia a fost ocupat de Pavel Lebedev „unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai neamului românesc" [17, p. 35]. În cei 11 ani de episcopat „a trudit" la rusificarea brutală a bisericii. Chiar din primele zile după ce s-a văzut înscăunat în funcţia de arhiepiscop al Chişinăului a reuşit să impună ca toată corespondenţa bisericească, precum şi toate registrele şi actele civile să fie scrise numai în ruseşte; a poruncit ca în toate bisericile şi mănăstirile în care până atunci serviciul divin se făcea în moldoveneşte să se slujească în slavona bisericească şi moldovenească; totodată a dispus ca în toate mănăstirile, pe lângă strana moldovenească, să se facă şi câte una rusească, iar în fiecare mănăstire să fie înfiinţată şi câte o şcoală rusească, obligându-i până şi pe călugării bătrâni să înveţe limba rusă. Desigur, această măsură nu era pe placul călugărilor, „fraţilor mai mari", numiţi de cucernicul Pavel „inculţi, grosolani, necunoscători ai limbii ruseşti şi duşmănoşi învăţământului rusesc" [18, p. 28]. Pentru a alunga preoţimea moldovenească din lăcaşurile sfinte, înaltul prelat a modificat până şi parohiile, reducându-le numărul. A reuşit în felul acesta să închidă peste 300 de biserici [19, p. 236]. În urma acestui fapt a expulzat din eparhie o mulţime de clerici români, care nu „înţelegeau" să se lepede de limba lor strămoşească [20, p. 224-230]. Iată cum este descrisă această grosolană atitudine de Ion Nistor: „Călugări şi preoţi octogenari, gârboviţi în slujba altarului dumnezeiesc, propovăduitori ai dragostei şi bunei înţelegeri între oameni, erau izgoniţi ca nişte slugi rele şi necredincioase de la altarul Dumnezeului părinţilor noştri, pentru că nu înţelegeau să-l proslăvească în altă limbă, decât în cea strămoşească, plăcută lui Dumnezeu şi îngerilor din cer" [21, p. 234].

Nu putem trece cu vederea nici actul de vandalism fără pereche al lui Pavel Lebedev, când şi-a permis să ardă toate cărţile de cult religios, tipărite în limba română. Despre acest act barbar şi fără precedent cunoscutul savant şi jurnalist rus Nicolai Durnovo relatează: „Toate cărţile sfinte de pe la bisericile moldoveneşti, tipărite cu litere chirilice în limba română, au fost depuse la mitropolia din Chişinău, unde arhiepiscopul Pavel, în curgere de 7 ani, le-a ars, încălzind cu ele mitropolia. Acest act de vandalism şi fără pereche aparţine domeniului istoriei" [22, p. 7].

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

În sfârşit, mai adăugăm că în timpul pastoratului său n-a ieşit de sub teascurile tiparniței duhovniceşti nicio carte bisericească în limba română. Mai mult, el a interzis apariția publicației periodice *Buletinul eparhiei Chişinăului*, care fusese editată în două limbi (rusă şi română) în intervalul 1867-1871.

Şi urmaşii lui Pavel la scaunul arhiepiscopical al Basarabiei (cu unele mici excepții) au continuat procesul de rusificare, promovat de predecesorul lor. Astfel, arhiepiscopul Serghie (1882-1891) a închis tipografia eparhială. Arhiepiscopul Serafim Ciceagov (1908-1914), fost colonel în armata țaristă, s-a aflat într-un conflict permanent cu clerul basarabean. El avea grijă să le amintească slujitorilor altarului bisericesc că „Basarabia şi poporul moldovenesc sunt pământ şi populație de guvernământ rusesc. De aceea trebuie să urmărească scopurile statului şi unificarea popoarelor prin limba rusească" [23, p. 104]. Având misiunea din partea Sinodului de a stăvili curentul național moldovenesc ce se accentuase atunci în Basarabia, episcopul Serafim scria în 1910 într-un raport ober-procurorului Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, m.s. Luchianov: „Lupt împotriva partidei separatiştilor care vrea să-i învețe pe moldoveni limba română literară" [24, p. 46]. Activitatea antiromânească a episcopului Ciceagov s-a sfârşit dezastruos pentru biserica basarabeană. De fapt, în timpul său a luat naştere mişcarea religioasă de la Balta sau inochentismul – mişcare ce a pus începutul descompunerii vieții eparhiale ruseşti din Basarabia. În fine, trebuie spus că în pofida măsurilor drastice de rusificare a lăcaşurilor sfinte din provincie, oficialitățile ruseşti n-au izbutit să omoare tradiția veche din biserica românească, să stingă candela aprinsă a creştinilor basarabeni.

5. Suprimarea învățământului românesc în anii de ocupație

În istoriografia rusă din perioada țaristă, precum şi din cea sovietică s-a vehiculat ideea falsă că pe teritoriul răsluşit de Imperiul rus, n-ar fi existat până în 1812 instituții publice de învățământ. Contrar acestei idei eronate investigațiile cercetătorilor contemporani [25] au demonstrat că în Basarabia până la anexare au existat mai multe şcoli domneşti, parohiale şi laice, unele dintre ele funcționând până la mijlocul secolului al XIX-lea. De asemenea, a avut o răspândire largă învățământul particular şi familial, frecvent în special în sate, îndeosebi în mediul slujitorilor bisericeşti. După cum afirmă cercetătorul Nichita Adălinoaiei, „vechile şcoli domneşti n-au fost redeschise nici la Chişinău, nici în celelalte localități, unde funcționase cu intermitențe până la 1806, deoarece administrația rusă urmărea să-şi creeze şcoli proprii, să ducă la deznaționalizarea populației româneşti" [26, p. 34].

Îndată după 1812 noua stăpânire țaristă a desființat aproape toate şcolile „vechi" româneşti, substituindu-le cu cele de tip rusesc. În primele decenii după anexarea la Rusia procesul de instruire şi educație continua să se desfăşoare în limba română, de regulă, în şcolile rurale organizate din inițiativa preoților. Autoritățile țariste urmăreau ca din primele şcoli ale învățământului elementar de stat deschise în Basarabia, să fie folosite

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

toate mijloacele „pentru a-i învăța pe locuitorii acestei regiuni recent anexată limba comună a Imperiului” [27, p. 47] şi nicidecum limba națională. Româna a funcționat în şcolile laice basarabene nu ca limbă de instruire, ci a fost utilizată numai în scopul predării şi învățării limbii ruse de către elevii băştinaşi. Afară de aceasta, drept urmare a politicii de rusificare promovate de către oficialitățile țariste, în 1866-1867 limba română a fost exclusă din sistemul de stat de învățământ, simultan au fost reduse în mod considerabil numărul şcolilor bisericeşti şi laice. În 1912 erau în Basarabia 1 709 şcoli primare, dintre care niciuna singură în limba română. În opinia istoricului Ion Nistor „o anomalie mai mare şi o nedreptate mai strigătoare la cer nici că se poate ca aceea de a opri copiilor de a învăța în limba lor şi de a se ruga lui Dumnezeu în limba părinților lor” [28, p. 254-255].

După 1867 Rusia nu a deschis nicio şcoală românească, dimpotrivă, cele care mai funcționau până atunci au fost închise, în acelaşi timp li s-a permis nemților, bulgarilor şi evreilor să-şi deschidă şcolile lor naționale. N-au avut sorți de izbândă nici nenumăratele tentative ale unor nobili şi intelectuali basarabeni [29, p. 28-66], care cereau de la diriguitorii de la Sankt Petersburg menținerea ca obiect de studiu a limbii române în sistemul de învățământ public din Basarabia [30, p. 207-216]. De asemenea, a fost neglijat în timpul dezbaterilor din Duma de Stat proiectul de lege privind şcolile primare, când românilor basarabeni nu li s-a permis să aibă şcolile lor. Cu o majoritate de voturi ale lui Krupenski, Purişchevici, Ghepeţki, Şoltuz şi alții Duma le-a refuzat basarabenilor dreptul la învățământ în limba maternă [31, p. 48-49]. De abia în 1917 la intervenția Comisiei Şcolare Moldoveneşti limba română a fost inclusă în programa învățământului laic.

Autoritățile ruse erau interesate să-i mențină pe românii basarabeni în ignoranță şi analfabetism, manifestând totodată o grijă mare pentru instruirea tinerei generații de colonişti. Bunăoară, în 1853 în satele din județul Chişinău existau numai 13 şcoli pe lângă biserică, iar în toată Basarabia – doar 159 de asemenea şcoli ce cuprindeau 1 279 de băieți şi fete. Ei învățau carte sub îndrumarea vreunui preot sau diacon pentru o taxă de 50 cop. pe lună, anumite provizii şi munci pe pământurile bisericeşti. În timp ce în coloniile bulgare, nemțeşti sau în stanițele căzăceşti şcolile se aflau în clădiri speciale, unde pe copii îi instruiau învățători cu studii respective. În 24 de şcoli nemțeşti, profesau pedagogia 24 de învățători, care instruiau 45 677 de elevi. În coloniile bulgare erau 23 de şcoli cu 24 de învățători şi 494 de elevi. Evreii aveau în vremea ceea 122 de şcoli cu 1 957 de elevi. La românii basarabeni un elev revenea la 394 de persoane, pe când la nemți, bulgari sau evrei – unul la 21 de persoane [32, p. 6]. Şi mai gravă era situația în şcolile medii, în care românii basarabeni erau lipsiți de dreptul de a învăța în ele.

În şcolile ruse din provincie aproape tot corpul didactic era recrutat numai din elementele velicoruse sau rusificate. Cei mai mulți dascăli erau veniți din alte gubernii. Ei nu cunoşteau limba română, erau lipsiți de cele mai elementare forme metodice

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

de predare, iar pentru a-i face pe copii să învețe mai bine, foloseau „bățul şi nuiaua”. Elevii români erau adesea terorizați de unii din aceşti dascăli şovini şi de elevii ruşi.

În această ordine de idei, par destul de concludente amintirile lui N. Durnovo, fost ministru al educației din imperiu, despre un învățător, care a venit într-un sat de moldoveni să învețe copiii limba rusă. „Când mă podideau câteodată amintirile, îmi apare una dintre ele, cea mai plăcută pentru mine: o grămadă de copii într-un sat moldovenesc de pe malul Nistrului, – aceste flori pământene ale Basarabiei, – ieşind de la şcoală scufundați în lumina soarelui, jucându-se şi gângurind româneşte, pe când învățătorul lor, un tânăr idealist rus, venit de curând în Basarabia, îmi povesteşte cu lacrimi în ochi ce durere îl cuprinde: «doar asta e ca şi cum m-aş fi dus în Spania să-i învăț pe copiii de acolo ruseşte. M-am văzut silit să-nvăț, mai întâi, eu însumi moldoveneşte».

Şi bietul apostol al ministerului rus de învățământ a început deodată să-mi spună vesel nişte zicători şi cântece moldoveneşti la auzul cărora toți copiii au alergat, cei doi ruşi ascultând cu bucurie şi mândrie pe elevul lor comun! Un băiețel mic, dar serios a vrut să-l corecteze pe învățător, dar l-au oprit colegii săi. Atunci i-am dat voie să vină la mine, l-am sărutat şi l-am rugat să-mi spună ce observații şi corectări voia să facă. Şi ne-a dat acest băieţaş o lecție bună mie şi învățătorului. El a făcut să ni se descopere nişte legi fireşti ale limbii române populare. El avea în căpuşorul lui o întreagă lume națională, lume pe care noi n-o cunoaştem, lume, care în limba lui de copil, era atât de frumoasă şi care avea să dispară în Basarabia din vina noastră.

Atunci am înțeles eu păcatul acela imens care se face în Rusia privind pământul basarabean (…). Acum, când îmi amintesc de băiețelul acela, mă aşez la masă şi scriu pentru a mia şi una oară că Basarabia trebuie să fie românească” [32].

Cu toate obstacolele țarismului cei mai destoinici tineri basarabeni răzbăteau totuşi să-şi continue studiile la universitățile din Odesa, Kiev, Harkov, Dorpat (Iuriev), Moscova, Petersburg şi mai rar la Iaşi şi Bucureşti. După absolvire ei pătrundeau cu greu în instituțiile de stat din Basarabia. Cei mai mulți trebuiau să se expatrieze în Polonia, Țările Baltice, Ucraina, Caucaz sau chiar la Petersburg şi Moscova. Acei care nu se supuneau cerințelor regimului țarist erau transferați în alte regiuni ale imperiului sau emigrau peste hotarele lui. Astfel, dintre cele mai strălucite figuri ale neamului românesc din Basarabia au emigrat: Bogdan P. Hasdeu, Zamfir Ralli-Arbore, Constantin Stere, N. Zubcu-Codreanu, Gheorghe Madan, Gavriil Musicescu, Ion Costin, Alexandru Averescu etc.

În serviciul rusificării românilor basarabeni era pusă şi Biblioteca publică din Chişinău, înființată în 1832, ce număra în 1899 peste 20 000 de volume, dintre care niciunul în limba română.

6. Nivelul redus de instruire al românilor basarabeni

Starea deplorabilă a sistemului de învățământ din Basarabia sub dominația țaristă n-a putut să nu influențeze negativ asupra nivelului ştiinței de carte în rândul românilor basarabeni. Către 1895, din toată populația Basarabiei de 1 935 412 de oameni erau

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

ştiutori de carte 26,2 %, constituind unul din cele mai ridicate procente de analfabetism din Europa. Nu mai puțin de 82 % dintre bărbați erau neştiutori de carte, iar în rândul femeilor procentul se ridica la 96 %. În comparație cu celelalte etnii, populația românească avea cel mai mare număr de analfabeți (cu excepția țiganilor care erau neştiutori de carte 98,2 %). Doar 10 % dintre bărbați şi doar 2 % dintre femei de origine românească ştiau să citească şi să scrie, în timp ce în rândul coloniştilor germani procentul ştiutorilor de carte era de 63 % (atât la bărbați, cât şi la femei), al coloniştilor polonezi de 55 % la bărbați şi 53 la femei, iar 49 % din populația masculină evreiască era ştiutoare de carte, în vreme ce la populația feminină procentul se ridica la 24 % [34, p. 523-528]. Mai detailat vezi: *Tabelul 3*.

Tabelul 3. *Ştiința de carte a etniilor din Basarabia conform recensământului din 1897* (în %)

Etnia	Sex masculin	Sex feminin
Ruşi	39,9	21,1
Ucraineni	15,3	3,1
Bieloruşi	42,3	11,5
Polonezi	55,6	52,9
Bulgari	31,4	6,4
Moldoveni	10,5	1,7
Germani	63,5	62,9
Țigani	0,9	0,9
Evrei	49,6	24,1
Turci	21,1	2,4
Alte etnii	56,0	8,1

Sursa: Apud Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*. Chişinău, 2012, p. 418-419.

Aşadar, cu toate măsurile drastice întreprinse de guvernul țarist procesul de rusificare şi lichidare a sistemului de învățământ românesc din Basarabia nu a izbutit completamente. Dacă în oraşe, cu populație eterogenă, s-a reuşit doar parțial, apoi în satele moldoveneşti populația de rând refuza să însuşească limba rusă. Această formă de rezistență împotriva regimului de ocupație a determinat, în linii mari, nereuşita politicii de rusificare a şcolii româneşti din Basarabia.

Concluzii

Acestea fiind spuse, rămâne să adăugăm că în cei 106 ani de stăpânire rusească a Basarabiei guvernul țarist n-a făcut nimic pentru populația românească şi dezvoltarea ei culturală. În urma colonizării forțate şi a rusificării brutale, provincia încorporată

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

cu violenţă în cadrul imperiului a suportat indubitabil şi unele schimbări. Prin politica sa de deznaţionalizare ocârmuirea ţaristă a izbutit să interzică limba română din toate instituţiile, din şcoală şi biserică, a reuşit să rusifice parţial oraşele, o parte din boierime şi preoţime, dar n-a obţinut să-şi realizeze planurile în măsura dorită, în special, în localităţile rurale, unde ţăranii fiind lipsiţi de şcoli în limba maternă şi de posibilitatea de a se ruga lui Dumnezeu în limba strămoşilor, au opus rezistenţă şi nu s-au transformat în velicoruşi. Astfel stând lucrurile, noua gubernie Basarabia nu s-a contopit cu Rusia, n-a fost asimilată de imperiul moscovit din cauza deosebirilor de concepţie dintre populaţia rusească din imperiu şi cea românească cu datinile, obiceiurile străbune şi limba sa maternă diferită.

Totodată considerăm că nu este de prisos să reamintim cititorului nostru contemporan că „în patru secole, turcii păgâni nu au putut săvârşi în Moldova şi Valahia atâtea mişelii, câte au făcut pravoslavnicii ruşi în Basarabia, timp de 106 ani (…) dacă turcii ne-au prădat rodul muncii noastre, dacă ei ne-au impus birul sângelui nostru, ruşii nu s-au mulţumit numai cu aceasta, ci au căutat să ne pângărească sufletul, să ne batjocorească limba şi să ne omoare însăşi fiinţa noastră etnică” [35, p. 3]. Cam acesta ar fi în general adevărul istoric privind rusificarea Basarabiei sub dominaţia ţaristă (1812-1918).

Referinţe bibliografice

1. Karl Marx. *Însemnări despre români*. Texte, manuscrise inedite. Bucureşti: Editura Academiei, 1964, p. 106.

2. Friedrich Engels. *Politica externă a ţarismului rus*, în K. Marx, Fr. Engels. *Opere*, vol. 22. Bucureşti: Ed. Politică, 1965, p. 13.

3. Anton Crihan. *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse ruseşti*. Editura Eminescu, 1995, p. 40.

4. Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni sub dominaţia ţaristă*. Chişinău: CEP USM, 2012, p. 10.

5. Citat după: Dinu Poştarencu: *Eliminarea*, *în 1828*, *a limbii române din sistemul administrativ al* Basarabiei, în „Limba română” [Chişinău], 2012, nr. 5-6, p. 81.

6. Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni…*, p. 114.

7. Anton Moraru. *Instaurarea forţată a administraţiei ţariste în Basarabia*, în „Literatura şi arta”, nr. 5 (3466), 2 februarie 2012, p. 3.

8. А. Крупенский. *Краткий очерк о бессарабском дворянстве*. *1812-1912*. С. Петерсбург, 1912, p. 17.

9. T. Boga. *Lupta pentru limba românească şi ideea unirii la românii din Basarabia după 1812*. Chişinău: Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1932, p. 33.

10. Lidia Colesnic-Codreanca. *Aspecte sociolingvistice în acte româneşti din Basarabia sec*. *al XIX-lea*, în „Omagiul Nicolae Raevschi”. Chişinău, 2010, p. 189.

11. Paul Mihail, Zamfira Mihail. *Acte în limba română tipărite în Basarabia* (*1812-1830*). Bucureşti, 1933.

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)

12. Paul Mihailovici. *Tipărituri româneşti în Basarabia de la 1812 până la 1918*. Bucureşti, 1940.

13. Anton Moraru. *Colonizarea forţată a Basarabiei cu populaţie străină*, în „Literatura şi arta", nr. 6 (346), 9 februarie 2012, p. 3.

14. Dinu Poştarencu. *Contribuţii la istoria modernă a Basarabiei*. Chişinău, 2009, vol. II, p. 55.

15. *Basarabia şi basarabenii*. Chişinău, 1991, p. 166-168.

16. Pamfil Şeicaru. *La Roumanie*. Madrid, p. 66.

17. Ştefan Ciobanu. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusească*. Chişinău, 1923, p. 35.

18. *Труды Бессарабского Церковного Историко-Археологического Общества*. Кишинёв, вып. VI, p. 28.

19. *Труды Бессарабского Церковного*…, p.236.

20. Nicolae Popovschi. *Istoria bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruşi*. Chişinău, 1931, p. 224-230.

21. Ion Nistor. *Istoria Basarabiei*. Chişinău: „Cartea Moldovenească", 1991, p. 237.

22. Н. Дурново. *Русская панславистская политика*. Москва, 1908, p. 7.

23. Citat după: Anton Crihan. *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse ruseşti*: Editura Eminescu, 1995, p. 104.

24. Citat după: *Adevărul istoric în chestiunea Basarabiei*. Berlin, 1924. Editura Evenimentul, p. 46.

25. A se vedea: Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni*…, p. 151-246; A. Eşanu. *Contribuţii la istoria culturii româneşti* (Moldova medievală). Bucureşti, 1997, p. 338-378; Gh. Negru. *Şcoala ţaristă – instrument de rusificare a românilor din Basarabia* (a doua jumătate a secolului al XIX-lea), în „Destin românesc", 1996, nr. 1, p. 38-52; N. Adăniloaie. *Învăţământul în sudul Basarabiei între anii 1857-1878*, în „Revista de istorie a Moldovei". Chişinău, 1993, nr. 4, p. 33 etc.

26. N. Adăniloaie. *Op. cit*., p. 34.

27. И. Халиппа. *Очерк народного образования Бессарабии в первой половине* XIX-*го века*, în „*Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии*". Кишинев, 1901, t. II, p. 47.

28. Ion Nistor. *Op. cit*., p. 254-255.

29. Lidia Colesnic-Codreanca. *Limba română în Basarabia* (*1812-1918*). Studiu sociolingvistic pe baza materialelor de arhivă. Chişinău: Museum, 2003, p. 28-66.

30. Dinu Poştarencu. *Destinul românilor basarabeni*…, p. 207-216.

31. Citat după: *Adevărul istoric în chestiunea Basarabiei*, p. 48-49.

32. Sava Melega. *Distrugerea populaţiei româneşti din Basarabia şi Bucovina şi colonizarea acestora*, în „Literatura şi arta", 29 iunie 1995, p. 8.

33. Н. Дурново. *Op. cit*.

34. Z. C. Arbore. *Basarabia secolului al XIX-lea*. Chişinău, 2001, p. 523-528.

35. Ion G. Pelivan. *Basarabia de sub oblăduirea rusească*. Bucureşti, f. a., p. 3.

BDD-A19931 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 06:18:27 UTC)